

בס"ד, ה' חשוון התשפ"ו

זבחים מ"ג – דיני פיגול במתירים, פקיעת איסור על המזבח, וטומאת הגוף באכילת קודשים

שאלות:

1. כשחיים קמץ את המנחה הוא חשב להקטיר את הקומץ בעוד שבוע. רמי אכל את הקומץ האם רמי חייב כרת?

משנה: דברים שאין חייבים עליהם משום פיגול

המשנה מונה דברים שאין עליהם חיוב כרת משום פיגול, כיוון שהם עצמם נחשבים "המתיר" של הקורבן, ואין להם מתיר אחר.

○ **דעת רבי מאיר:** הדברים שאין בהם פיגול הם: הקומץ (כלומר, אם אדם אוכל את הקומץ ממנחה שהתפגלה), הקטורת, הלבונה, מנחת כהנים ומנחת כהן משיח (המוקרבות כליל ואין להן מתיר), הדם (המתיר את הבשר), ונסכים הבאים בפני עצמם.

○ **חכמים:** חולקים ומוסיפים שגם נסכים הבאים יחד עם הבהמה אין בהם פיגול, כי ניתן להביאם ביום אחר, והזבח לא באמת מתיר אותם.

○ מחלוקת בלוג שמן של מצורע:

▪ **רבי שמעון** אומר: אין בו פיגול, כי אין לו מתירים (אפשר להביא אותו בפני עצמו גם עשרה ימים אחרי האשם).

▪ **רבי מאיר** אומר: יש בו פיגול, כי דם האשם הוא המתיר שלו. הוא קובע כלל: "כל שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח, חייבין עליו משום פיגול".

והמשנה מביאה דוגמאות לכלל הזה: עולה, עולת העוף, חטאת העוף, ופרים ושעירים הנשרפים. **רבי שמעון** חולק על הדוגמה האחרונה וסובר שאין פיגול בפרים ושעירים הנשרפים, כי הדם שלהם לא ניתן על המזבח החיצון כמו בקורבן שלמים, שממנו למדנו במפורש את דין פיגול.

2. גרשון העלה חצי קומץ פיגול על המזבח, האם צריך להעלות גם את החצי השני?

מעמד קומץ פיגול שעלה למזבח

הגמרא דנה בדבריו של **עולא** לגבי קומץ שהיה בו פיגול ובכל זאת הועלה למזבח.

○ **עולא** אומר: "קומץ פיגול שהעלו על גבי המזבח – פקע פיגולו ממנו". הגמרא מסבירה שאם הקטרת הקומץ לא הייתה נחשבת כהקטרה ראויה, איך היא הייתה יכולה לפגל את שאר המנחה? מכאן שההקטרה מתקבלת, ופוקע ממנה איסור הפיגול.

○ **הגמרא מבררת** מה החידוש בדברי **עולא**; אם הכוונה שאין על אכילת הקומץ כרת, או שאם עלה למזבח לא ירד – כבר שנינו את הדינים האלה במקומות אחרים. לכן הגמרא מגיעה למסקנה שהחידוש הוא במקרה שכבר "משלה בו האור" ואז הוא נפל – וצריך להחזיר אותו למזבח (כי הוא כבר הפך להיות "לחמו של מזבח"). ואמנם **עולא** אמר במקום אחר גם את הדין הזה, אבל כאן החידוש הוא שהדין נכון גם לקומץ שהוא מפורר, ולא רק לאיבר שלם.

○ **רב אחאי** פוסק מכאן הלכה: שאם חצי קומץ פיגול הונח על המערכה והאש אחזה בו, והחצי השני עדיין על הרצפה, יש להעלות גם את החצי השני למזבח (כי ההבנה היא שכל הקומץ נחשב מחובר כיחידה אחת).

3. רחמים שם על המזבח בשר טמא, ויוחנן נגע בו האם יוחנן נטמא?

האם המזבח מבטל איסורי פיגול, נותר וטומאה?

הגמרא מרחיבה את הדיון בדין של **עולא** לדין כללי יותר של **רבי יוחנן**.

○ **רבי יצחק** אומר בשם **רבי יוחנן**: "הפיגול, והנותר, והטמא שהעלן לגבי מזבח – פקע איסור מהן". **רב חסדא** שואל על זה: "וכי מזבח מקווה טהרה הוא?!" **רבי זירא** מתרץ שהכוונה היא רק אחרי ש"משלה בהן האור".

○ **רבי יצחק בר ביסנא** מקשה מברייתא שדורשת את הפסוק "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תֹאכַל בְּשַׂר מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַד', וְטִמְאַתּוֹ עֲלִיו...". הברייתא אומרת שהפסוק מדבר על מי שהטומאה יכולה "לפרוח" ממנו (כלומר, רק על אדם שיכול לטבול), ולכן מוציאה מהכלל הזה בשר שנטמא, שאין לו טהרה. **הגמרא מקשה**: אם דברי **רבי יוחנן** נכונים, הרי גם מבשר הטומאה יכולה "לפרוח" על ידי אש המזבח, וקשה על הדרשה של הברייתא.

○ תירוצים לקושיה:

- **רבא**: הברייתא מתכוונת לטומאה שיכולה לפרוח דווקא על ידי מקווה. אבל **הגמרא מקשה** שלא כתוב בפסוק "מקוה".
- לכן **רב פפא** מתרץ שהברייתא מדברת על בשר שלמים, שבכלל לא ראוי לעלות למזבח (הוא נועד לאכילה), ולכן המזבח לא יכול לטהר אותו.
- **רבינא** מציע תירוץ אחר ומדייק מהמילה "**עליו**" שהברייתא מדברת על טומאה שיכולה לפרוח מהדבר כשהוא שלם (כמו שהוא קיבל את הטומאה), ואילו המזבח מטהר את הבשר רק תוך כדי שהוא נשרף ונהיה חסר.

4. יצחק נגע בלטה מתה מתי הוא יכול לאכול מעשר שני?

ניתוח הברייתא: "וטומאתו עליו" – טומאת הגוף או הבשר?

הגמרא מנתחת את הברייתא שהובאה קודם, בהתייחסות לפסוק "**וטומאתו עליו**".

○ **השאלה המרכזית**: האם הפסוק עוסק באדם טמא שאוכל בשר טהור (בטומאת הגוף), או באדם טהור שאוכל בשר טמא (טומאת הבשר)? לכאורה, הפסוק מדבר על הבשר, שהרי האדם נזכר בלשון נקבה ("וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תֹאכַל"), ואילו "**וטומאתו עליו**" נאמר בלשון זכר.

○ הברייתא מביאה מספר הוכחות לכך שהכוונה היא לטומאת הגוף:

1. **גזירה שווה**: מהמילה "טומאתו" הנאמרת כאן ובהקשר של טומאת מת בפרשת חוקת.
2. **שיטת רבי יוסי**: הקורבן נאמר בלשון רבים ("שלמים") והטומאה בלשון יחיד ("עליו"), מה שמכוון לאדם היחיד.
3. **שיטת רבי**: הפסוק הסמוך מיד אחר כך שגם כתוב בו "ואכל" מדבר בפירוש על טומאת הגוף.
4. **שיטת אחרים**: הדרשה על "טומאה הפורחת ממנו" - מהאדם, כפי שראינו קודם.

פירוש שיטת רבי: הגמרא שואלת איך רבי לומד מהפסוק הסמוך לפסוק שלנו. כדי להסביר את זה, רבא מביא שבח לאמוראים: ש"כל פסוק שלא פירש אותו רב יצחק בר אבודימי, וכל ברייתא שלא פירש אותה זעירי, לא נחשבים מפורשים".

1. הפסוק לפי רב יצחק בר אבודימי: מסביר שרבי למד בברייתא שלנו מהמבנה של הפסוק הסמוך. גם שם הפסוק מתחיל ונגמר בלשון נקבה ("נפש... ונכרתה"), ובאמצע יש לשון זכר ("ואכל"), ובכל זאת ברור שהכוונה שם היא לטומאת הגוף. המבנה המקביל בפסוק שלנו מוכיח שהכוונה היא לטומאת הגוף, וזה גם מסתדר עם ההקשר של הפסוק הקודם לפסוק שלנו ("כל טהור יאכל בשר"), שגם הוא מדבר על האדם.

ברייתא שפירש אותה זעירי: הגמרא מביאה את הברייתא שזעירי נדרש לפרש. הברייתא עוסקת בפסוקים בספר ויקרא (כב, ג-ז) שדנים בסוגי טומאה (שרץ ומת) וסוגי הדברים הנטמאים (מעשר ותרומה):

"...נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בּוֹ וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֵאָכֵל מִן הַקֹּדְשִׁים כִּי אִם רֹחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם:(מדבר על טבול יום במעשר) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחַר יֵאָכֵל מִן הַקֹּדְשִׁים..."(מדבר על מעורב שמש בתרומה)
והפסוקים הקודמים תיארו את סוגי הטומאה, ובין השאר טמא מת וטמא שרץ.

הברייתא אומרת באופן סתום: "אם נאמרו קלות למה נאמרו חמורות? שאם נאמרו קלות הייתי אומר על הקלות בלאו ועל החמורות במיתה. ואם נאמרו חמורות למה נאמרו קלות? שאם נאמרו חמורות הייתי אומר על החמורות יהא חייב ועל הקלות יהא פטור".

הגמרא מנסה לברר מהם הקלות והחמורות, שלשון הברייתא תסתדר, ולא מצליחה להעמיד אותם לא בטומאות ולא בסוגי הקודשים:

1. ניסיון ראשון סוגי קודשים (נדחה): אולי "קלות" זה מעשר שני ו"חמורות" זה תרומה. הגמרא דוחה את זה: אי אפשר לומר שאם לא הייתה נכתבת תרומה היינו חושבים שהעונש עליה יהיה מיתה, כי גם עכשיו העונש הוא מיתה. בנוסף, לא ניתן ללמוד את זה בקל וחומר ממעשר ("דיו לבא מן הדין להיות כנדון").

2. ניסיון שני סוגי טומאות (נדחה): אולי "קלות" זה טומאת שרץ ו"חמורות" זה טומאת מת. הגמרא דוחה את זה גם לגבי תרומה וגם לגבי מעשר, כי גם כאן ההיגיון של הברייתא לא מסתדר עם הדינים הידועים. בגלל כל הקשיים האלה, הגמרא תביא את הפירוש של זעירי, בדף הבא.